

STATISTIČNI PRIKAZ DVOJEZIČNEGA ŠOLSTVA, MREŽE IN STRUKTURE ŠOL ZA PRIPADNIKE SLOVENSKE NARODNOSTNE SKUPNOSTI NA KOROŠKEM

Teodor Domej* Vladimir Klemenčič**

Izobraževanje - važen element za ustvarjanje sožitja in prekomejnega sodelovanja

Izobraževanje ima več funkcij, med pomembnejšimi sta vsekakor socialna in kulturna funkcija, to je usposabljanje človeka za življenje v družbi, njegovo usposabljanje za komunikacijo s sočlovekom. Če gre za pripadnike različnih narodov, pa mora imeti izobraževanje tudi funkcijo, da ustvarja sožitje med narodi na narodnostno mešanem ozemlju. Če pa je to narodnostno mešano ozemlje še obmejno in pomešano naseljeno z državnim narodom in narodom sosednje države, pa mora pomeniti izobraževanje tudi šolo sožitja, brez katerega med drugim ni možno nemoteno prekomejno sodelovanje.

Koroška je obmejna regija, poseljena s slovensko manjšino, ki ima svoj matični narod v sosednji državi. Če upoštevamo izhodišča ustreznih strokovnih komisij evropske gospodarske skupnosti in evropskega parlamenta, po katerih je prekomejno sodelovanje bistveno olajšano, če politična meja ne predstavlja jezikovne pregrade, pomeni poizkus ustvarjanja izolirane ga izobraževalnega sistema za slovensko manjšino na Koroškem le postavljane nove ovire za normalno prekomejno sodelovanje. Ta načela, ki se v mednarodnem merilu vedno bolj uveljavljajo, ne temeljijo le na pravicah manjšin, temveč jim je namen splošno posploševanje znanja obmejnega prebivalstva in njegovo usposabljanje za važno vlogo povezovanja in prekomejnega sodelovanja v pogojih in potrebah moderne družbe. Merijo pa tudi na razvoj funkcionalne dvojezičnosti manjšine in večine. Zato je sledeč temu konceptu asimilacijska politika v popolnem nasprotju s ko-ristmi obmejnega prebivalstva. Dvojezičnost obmejnega prostora je prednost, ne pa, kot je trdil tradicionalni koncept nacionalne države "ena država, en jezik", obremenitev. Tudi povojni razvoj skupaj s pohelsinškim procesom osvešča evropske narode za manjšinsko vprašanje, čemur slede oblike razvijanja splošne dvojezičnosti in še posebej šolstva. Vsekakor bi se morali v vzgojnoizobraževalnih procesih na narodnostno mešanih ozemljih prizadevati, da se doseže medsebojno poznavanje jezika in kultur dveh ali več narodov, ki pomešano živijo v enem prostoru.

Dvojezično izobraževanje v obmejnih območjih more pomeniti tudi osnovo za širše povezovanje prekomejnih tokov, saj preko meja ne prehaja

* sodelavec, Slovenski znanstveni inštitut, Klagenfurt-Celovec, Avstrija, Bahnhofstrase

** dr., red. univ. prof., Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta, Univerza Edvarda Kardelja, 61000 Ljubljana, Aškerčeva 12, glej izvleček na koncu Obzornika

le blago, osebe in informacije. V sodobnem svetu predstavljajo meje člen, preko katerega se pretakajo tokovi blagovnega in osebnega prometa ter informacije med državami Evrope. Medtem ko naj bi se torej izoblikovali izobraževalni sistemi v obmejnih področjih tako, da bi obojestransko seznanjali z jezikom in kulturo obeh obmejnih narodov, pa lahko mirno rečemo, da je sistem, ki ga ponujata koroška svobodnjaška stranka (FPÖ) in koroški Heimatdienst (KHD), sistem, ki uničuje dobro osnovo za sožitje med slovensko in nemško govorečim prebivalstvom ter hkrati preprečuje tudi ustvarjanje ugodnega vzdušja za prekomejno komuniciranje.

Struktura izobraževalnega sistema na narodnostno mešanem ozemlju Koroške

Ko govorimo o napadu na obstoječi sistem izobraževanja s posebnim ozirom na slovenski jezik kot sredstvo učenja ali poučevanja, si bomo o škodljivih posledicah morebitne ureditve predlogov FPÖ in KHD najlažje ustvarili predstavo, če si bomo ogledali procese in strukturo sedanjega izobraževalnega sistema in ga primerjali s podobo sistema, ki bi se uveljavil po predlogu nemškonacionalnih sil.

Prav gotovo posedanji sistem ter mreža in struktura izobraževanja na ozemlju dvojezičnega šolstva ne ustrežata popolnoma interesu manjšin niti interesom večine, najmanj pa socialnoekonomskemu in prostorskemu razvoju južne Koroške. Ustrezata pa tudi ne potrebam funkcije obmejne regije za prekomejno sodelovanje z obmejnimi kraji Italije in Jugoslavije.

Usoden in po svojih posledicah negativen ukrep šolske zakonodaje na narodnostno mešanem ozemlju Koroške je bila leta 1958 ukinitev odredbe o obveznem dvojezičnem šolstvu.

Uveljavitev načela prostovoljnosti kot glavnega kriterija za udeležbo pri dvojezičnem pouku ali pouku slovenščine je rezultat dezinformacij o nemškonacionalnih krogov in drugih zagovornikov asimilacijske politike. Ta je zato, ker ni bilo institucij, ki bi proučevale, pospeševale in ustvarjale dvojezičnost na vseh področjih javnega življenja, prerasla do sedaj znane okvire in pripeljala k domala rasističnemu modelu šole, kakršnega predlagata KHD in FPÖ. Ta predlog za spremembo šolstva na narodnostno mešanem ozemlju uveljavlja narodnostni konflikt kot sredstvo za pospeševanje raznarodovanja manjšine in s tem nadaljuje dolgo tradicijo protimanjšinskega delovanja.

Glavno breme negativnih sprememb obveznega šolstva na narodnostno mešanem ozemlju Koroške je doslej sicer nosila slovenska manjšina, predvsem zato, ker je zaradi pritiskov na manjšino in predsodkov do slovenskega jezika in kulture znaten del otrok s slovensko materinščino izgubil možnost za osnovno izobrazbo v lastnem jeziku. Ukinitev obveznega dvojezičnega šolstva pa je imela tudi za pripadnike večinskega naroda na Koroškem nekaj izrazito negativnih posledic. Odvzela jim je možnost nemotene komunikacije s Slovenci to stran, predvsem pa on stran državne meje. S tem pa je tudi otežkočeno funkcionalno komuniciranje prebivalstva z obeh strani meje. Odsotnost teh osnov pa tudi ni pozitiven prispevek k sožitju obmejnega prebivalstva.

Ukinitev dvojezičnega šolstva, ki je obvezovalo pripadnike obeh narodnosti do izobraževanja v tipu dvojezične šole, v avstrijskem merilu časovno

sovpada z izpopolnjevanjem strukture izobraževanja na srednji in višji stopnji reformo šolske mreže.

Ozemlje dvojezičnega šolstva je hribovito, prebivalstvo je naseljeno v številnih majhnih naseljih. Zato se je ustrezno temu od srede 19. stoletja izoblikovala mreža osnovnih šol z razmeroma majhnim številom otrok. Po programu reforme šolske mreže ob začetku sedemdesetih let tega stoletja naj bi se ukinilo, v težnji po višje organiziranih šolah, na narodnostno mešanem ozemlju Koroške 43 nižje organiziranih šol. Vendar je tudi na Koroskem že začelo prodirati sodobnejše gledanje na prostorsko planiranje. Oblasti so nehale ukinjati šole, ostalo je pri ukinitvi 16 šol. Kljub temu je bila s to reformo močno prizadeta slovenska manjšina, saj reforma ni upoštevala specifičnih potreb, ki so povezane z njenim obstojem. Ukinjenih je bilo devet šol, ki so imele leta 1971 prijavljenih k slovenščini več kot 10% otrok.

Po ukinitvi obveznega dvojezičnega šolstva se je na ozemlju dvojezičnega šolstva tudi dokončno izoblikovalo omrežje glavnih šol. Tudi to prehajanje od izobraževanja v štirirazrednih ali nižje organiziranih šolah na izobraževanje v glavnih šolah je močno prizadelo slovensko manjšino, saj tudi v tem primeru niso bile upoštevane njene specifične potrebe. Na teh šolah je za otroke, prijavljene k slovenščini kot predmetu, ta pouk večinoma v neugodnem času. Vrh tega otroke različnih starosti in razredov poučujejo v enem razredu, kot v nižje organiziranih šolah. Prava neorganiziranost je v mnogih primerih odbila starše in otroke od pouka slovenščine. Število prijav v primerjavi s 4. šolsko stopnjo se močno zmanjša, kar je razvidno iz deleža k slovenščini prijavljenih po posameznih šolah in za vse glavne šole dvojezičnega ozemlja skupaj. Saj je v osnovnih šolah dvojezičnega ozemlja prijavljenih k dvojezičnemu pouku oziroma pouku slovenščine 17,5%, v glavnih šolah pa je k slovenščini kot predmetu prijavljenih le 5,4% (tabela 1). Tudi če upoštevamo vpis v nižjo stopnjo gimnazije za Slovence, moramo ugotoviti, da je skupni delež otrok, ki je deležen pouka slovenščine med 4. in 8. šolsko stopnjo, zelo opazno nižji od deleža k dvojezičnemu pouku prijavljenih na 1. - 3. šolski stopnji ali k pouku slovenščine kot predmeta na 4. šolski stopnji. Na slabo organiziranost slovenskega pouka nas opozarjajo tudi trendi gibanja in deleža k slovenščini prijavljenih otrok. Medtem ko je v zadnjih petih letih narasel delež k dvojezičnemu pouku prijavljenih otrok v osnovnih šolah (indeks 1984/1979 je 122,4), so na glavnih šolah prijave stagnirale (indeks 1984/1979 je 98,2) (tabela 2). Vendar pa moramo ugotoviti, da želja po pouku slovenskega jezika raste. Kljub reformam, ki so slovenščino prezrle, si je zaradi volje in želje koroških Slovencev po ohranitvi narodne identitete, pri večinskem narodu pa zaradi družbeno-gospodarskih in kulturnih potreb priborila mesto tudi slovenščina. Težnja po socialni mobilnosti, ki terja znanje in boljše kvalifikacije se kaže v večanju števila prijavljenih v različne vrste šol. To pogojuje tudi rast slovenskega urbanega prebivalstva v okviru avstrijske urbane družbe (tabela 3).

Razdobje po ukinitvi obveznega dvojezičnega šolstva, oblikovanja mreže glavnih šol ter ukinjanja manjših osnovnih šol sovpada z nastajanjem gimnazije za Slovence in ustanovitvijo gimnazij v Šmohorju in Velikovecu. Hkrati pa so se izoblikovali različni tipi srednjih in višjih šol. Ob teh splošnoizobraževalnih, zlasti pa poklicnoizobraževalnih šolah je na-

Tabela 1 Delež učencev, prijavljenih k dvojezičnemu pouku (1.-3. šolska stopnja ljudskih šol) oziroma pouku slovenščine (4. šolska stopnja ljudskih šol in glavna šola) v šolskem letu 1983/84 ter delež učiteljev, ki imajo izpit za dvojezičen pouk oziroma pouk slovenščine (vir: Kärntner Lehrerhandbuch 1982):

Okrasji	I. Ljudske šole (po okrajih)	Število vseh učencev	Število prijavljenih prijavljenih	Delež učiteljev z izpitom iz slovenske	Število vseh učiteljev	Delež učiteljev z izpitom iz slovenske
Smohor	140	3	2,1%	13	4	30,8%
Beljak-Dežela	1823	252	13,8%	132	62	47,0%
Beljak-Mesto	95	18	19,0%	7	1	14,3%
Celovec-Dežela	1447	261	18,0%	101	46	45,5%
Velikovec	2563	529	20,6%	191	84	44,0%
skupaj	6068	1063	17,5%	444	197	44,4%
II. Glavne šole						
Smohor	662	0	0%	31	2	6,5%
Beljak-Dežela	1661	39	2,4%	141	7	5,0%
Beljak-Mesto	534	0	0%	50	1	2,0%
Celovec-Dežela	570	66	11,6%	50	11	22,0%
Celovec-Mesto	782	8	1,0%	70	4	5,7%
Velikovec	2052	226	11,0%	200	33	16,5%
skupaj	6261	339	5,4%	542	58	10,7%
I in II	12329	1402	11,4%	986	255	25,9%

stala tudi privatna dvojezična strokovna šola za ženske poklice v Šentjakobu v Rožu. Prav gotovo pomeni nastanek gimnazije nadomestilo za zamujen razvoj tedanjega srednjega šolstva, ki je temeljil na gimnaziji in je še ustrezal stanju avstrijskega srednjega šolstva v času nastanka gimnazije za Slovence. Primerjava manjšinskega šolstva z vseavstrijskim kaže, da pri manjšinskem šolstvu najbolj netipično strukturo dobimo od osme šolske stopnje naprej. Do tega je prišlo, ker nimamo nobene poklicnoizobraževalne višje šole z dvojezičnim poukom. Nepopolni razvoj šolskega sistema, ki upošteva jezik manjšine, seveda negativno prizadene razvoj socialne strukture manjšine in prihaja do izraza tudi pri izobrazbeni strukturi slovenskega prebivalstva.

Zadnjih dvajset let, ko je prišlo do pospešene industrializacije in urbanizacije, ki prinašata naraščanje in veliko diferenciranost poklicev, pa pomeni ostajanje pri gimnaziji za Slovence vsekakor velik zastoj v razvoju manjšinskega šolstva. Slovenska mladina namreč na poklicnoizobraževalnih šolah za veliko večino novo nastalih poklicev nima možnosti izobraževanja v materinščini. Tak razvoj manjšinskega šolstva ne ustreza 7. členu avstrijske državne pogodbe, saj se slovenska mladina ne more izobraževati v materinščini za vrsto poklicev, kar pomeni, da je razvoj šolstva, zlasti tistega na Koroškem, ki zapira možnost izobraževanja v materinščini, zavora v socialnem razvoju slovenske manjšine na Koroškem.

Ker se je pri slovenski manjšini, prav tako pa tudi pri večinskem narodu, pokazala potreba po izobraževanju v slovenskem jeziku v srednjih in višjih šolah izven gimnazije za Slovence, se je uveljavila slovenščina tudi na teh šolah. To moremo zaslediti pri statističnih podatkih, ki nam povedo, v katerih šolah in v kakšnem številu lahko izbirajo slovenščino kot tuji jezik ali prosti predmet. Večinoma je to mogoče le na srednjih in višjih ekonomskih šolah; v Velikovcu na primer je bilo leta 1983/84 prijavljenih 65 dijakov k slovenščini, v Celovcu pa 25 dijakov. Poleg tega pa imamo v zadnjih dveh letih tudi poseben dvojezični tečaj za absolvente gimnazije na celovski trgovski akademiji. Kolikor bi oblasti prisluhnile potrebi po višji ekonomski šoli, bi prav lahko našli konkretno potrdilo v številu prijavljenih k slovenščini kot predmetu v Celovcu in Velikovcu, kjer je skupno devetdeset prijavljenih.

Slovenščina se kot predmet pojavlja še na nekaterih gimnazijah v Celovcu, Beljaku, Velikovcu in drugod ter v šoli za vzgojiteljice v otroških vrtcih. Vse druge številne srednje in višje šole tehničnih, medicinskih in drugih usmeritev nimajo ustreznih učiteljev niti ne uvidijo možnosti, da bi se lahko prijavili k slovenščini. To velja za šole znotraj ozemlja dvojezičnega šolstva ali pa za centre, kot sta Beljak ali Celovec.

Slovenska manjšina pa je zapostavljena tudi zaradi drugih starih in na novo nastalih vrzeli na izobraževalnem in vzgojnovarstvenem področju. Prav gotovo se kaže neizpolnjevanje sedmega člena avstrijske državne pogodbe, ki govori o pravici do izobraževanja v materinem jeziku, v okviru predšolske vzgoje, saj otroški vrtci, čeprav so na območju dvojezičnega šolstva, upoštevaajo slovenščino v vzgojnem procesu le izjemoma. Do take vzgoje prihajajo slovenski otroci le v treh privatnih dvojezičnih vrtcih, kar je povezano z izjemnimi materialnimi izdatki samih staršev, manjšinskih ustanov in podporami matičnega naroda.

Tabela 2 Razvoj števila in deleža prijav k dvojezičnemu pouku oziroma pouku slovensčine med leti 1959 in 1984

Okraj	1959				1964		1969	
	Vsi učenci	Št. prijav. dvojezičnih učencev	Delež prijav. dvojezičnih učencev	Vsi učenci	Dvojezični učenci	Delež dvojezičnih učencev	Vsi učenci	Dvojezični učenci
I. Ljudske šole								
Šmohor	8110	14	13,2	1416	276	19,5	339	7
Beljak-Dežela	3328	434	13,0	3529	276	7,8	3227	256
Beljak-Mesto	3022	(18)	14,8	3122	10	55,4	136	2
Celovec-Dežela	5102330	624	26,8	2357	425	18,0	2100	402
Velikovec	1014054	1032	25,5	4764	960	20,2	1497	802
skupaj	10152	2104	20,7	11188	1673	15,0	10299	1487
II. Glavne šole								
Šmohor	77	6	7,8	1100	36	3,3	711	0
Beljak-Dežela	38231140	155	10,3	1222	36	2,9	1805	57
Beljak-Mesto	3121	6	10,0	1833	10	0,5	18545	0
Celovec-Dežela	508	46	18,0	331	12	3,6	18546	42
Celovec-Mesto	5018	34	14,3	1081	34	3,1	1040	5
Velikovec	531	96	9,8	1081	34	3,1	2269	153
skupaj	2744	305	11,1	(2634)	(82)	(3,1)	6916	257
I in II skupaj	12896	2409	18,7	(14822)	(1755)	(11,8)	17215	1744

Tabela 2 - nadaljevanje

Delež dvojez. učencev	Indeks 1969/1964	Vsi učenci	Dvojez. učenci	Indeks 1974/1969	Vsi učenci	Dvojez. učenci	Delež dvojez. učencev	Indeks 1979/1974	Vsi učenci	Dvojez. učenci	Delež dvojez. učencev	Indeks 1984/1979	Vsi učenci	Dvojez. učenci	Delež dvojez. učencev	Indeks 1984/1971
1,1	420,0	231	6	123,8	198	3	1,5	57,7	140	3	2,1	140				
0,9	101,3	2978	255	108,9	2437	261	10,7	124,4	1823	252	13,8	128,9				
0,5	18,3	208	11	353,3	170	9	5,3	100,0	95	18	19,0	358,5				
0,1	106,1	2157	378	91,6	1833	293	16,0	91,4	1447	261	18,0	112,5				
0,2	190,1	3853	722	102,7	3058	534	17,5	93,6	2563	529	20,6	117,7				
0,4	96,0	9427	1372	101,4	7696	1100	14,3	97,9	6068	1063	17,5	122,4				
0,3	110,3	867	0	90,6	734	0	0,0	-	662	0	0,0	-				
0,2	611	2114	62	-	1912	59	3,1	106,9	1661	39	2,4	77,4				
0,7	213,9	707	30	110,4	560	5	0,9	180,0	534	0	0,0	-				
0,5	1216,3	1216	60	440,0	648	65	10,0	117,6	570	66	11,6	116				
0,7	216,1	2655	27	126,9	878	39	4,4	200,0	782	8	1,0	122,7				
0,7	119,4	8170	379	124,3	2477	237	9,6	112,9	2052	226	11,0	114,6				
3,7					7209	405	5,6	121,7	6261	339	5,4	96,4				
10,1	85,6	17597	1751	99,0	14905	1505	10,1	101,0	12329	1402	11,4	112,9				

Tabela 3 Število učencev, ki se v splošno- in poklicnoizobraževalnih srednjih in višjih šolah šolajo tudi v slovenščini (š.l. 1983/84)

Zvezna gimnazija za Slovence v Celovcu	491
Dvojezičen kolegij za Slovence na zvezni trgovski akademiji I v Celovcu	14
Strokovna šola za ženske poklice v Šentpetru	84
Zvezna gimnazija v Celovcu (Völkermarkter Ring)	8
Zvezna gimnazija v Celovcu (Funderstrasse)	7
Zvezna gimnazija na Plešivcu	9
Zvezna gimnazija v Velikovcu	49
Zvezna realna gimnazija višje stopnje v Celovcu	3
Izobraževalna ustanova za vzgojiteljice v otroških vrtcih v Celovcu	14
Izobraževalna ustanova za učiteljice ročnega dela	14
Zvezna trgovska akademija in trgovska šola I v Celovcu	17
Zvezna trgovska akademija in trgovska šola II v Celovcu	8
Zvezna trgovska akademija in trgovska šola v Velikovcu	65
s k u p a j	
	783

Ob modernizaciji posebne šole tudi ni bila upoštevana slovenščina, kar pravzaprav še posebej prizadene slovenske otroke, saj bi jim vzgoja v materinščini olajšala pridobivanje tistega minimalnega znanja, ki ga morejo sprejeti, in jim s tem povečala možnosti za vključevanje v delo in življenje.

Enakopravnega obravnavanja vzgoje v slovenskem materinem jeziku oziroma dvojezičnega izobraževanja tudi niso deležni otroci v enoletni predšolski stopnji. Reforma je prinesla tudi uvajanje politehničnega letnika. V tem tipu izobraževanja so slovenski otroci prikrajšani za vzgojo v materinščini, saj politehnična izobrazba niti ni dvojezična, poleg tega pa tudi ni predvideno učenje slovenščine kot obveznega ali prostega predmeta.

Kaj pomeni odločitev staršev in vztrajanje učencev ali dijakov pri vzgoji v materinem jeziku v dvojezični šoli, odločitev za slovenščino kot predmet v glavnih šolah in vpis v gimnazijo za Slovence, kjer je slovenščina učni jezik? Prav gotovo pomeni za razmere, ki vladajo v šolstvu, okoli 2200 otrok in mladine relativno visoko število (tabela 4). Ker pa to število raste, če primerjamo statistične podatke o udeležbi, to pomeni naravnost plebiscitarno odločitev slovenskih staršev in mladine za izobraževanje v svoji materinščini. Če pomislimo, da je to izobraževanje povezano z velikimi težavami in večjimi materialnimi izdatki (na primer bivanje v Celovcu ali Šentjakobu, prevoz v gimnazijo za Slovence ali v Šentjakob, poslušanje slovenščine v času, ko ostali dijaki že zapuščajo šolo itd.), lahko trdimo, da bi bilo v normalnih pogojih število takih, ki bi se odločili za pouk v slovenščini, znatno večje. Ne smemo pa prezreti še enega dejstva: da v mnogih šolah in okoljih za pouk slovenščine ni ustvarjeno ustrezno vzdušje, saj smo v preteklih letih v tisku pogosto lahko sledili prispevkom, ki so poročali o oblikah, ki so zavirale prijavljanje otrok k slovenskemu pouku. Poleg tega učitelji dvojezičnega pouka ali slovenščine pogosto niso ustrezno usposobljeni, največkrat pa se v znanju slovenščine dodatno ne izobražujejo. Na ozemlju dvojezičnega šolstva so tudi šole, tako osnovne kot glavne, ki sploh nimajo ustrezno kvalificiranih učnih moči za dvojezični pouk oziroma pouk slovenščine, kar je močno v nasprotju z duhom in načeli izobraževanja nasploh, pa tudi v nasprotju z vsebino sedmega člena avstrijske državne pogodbe.

Kljub temu neugodnemu stanju zapažamo, da se tudi vedno več nemško govorečih staršev odloča za dvojezični pouk in pouk slovenščine.

Boleče vrzeli zapažamo tudi na ravni dopolnilnega izobraževanja učiteljev za dvojezični pouk ali pouk slovenščine, saj je v večji ali manjši meri prepuščeno pobudi učiteljev samih. Poteka tudi na bolj ali manj prostovoljni osnovi, in tudi možnosti za poglobljeno izobraževanje na tem področju v bistvu ni. Čeprav je problematika dvojezičnosti in dvojezičnega pouka ali pouka pripadnikov narodnosti v njihovi materinščini v mednarodnem merilu predmet številnih raziskav in razprav, je raziskovanje dvojezičnega šolstva v Avstriji šele v povojih. Zato tudi ne moremo slediti napredku in didaktičnem in pedagoškem pogledu. Število prijav zato, ker je kvaliteta pouka zelo različna, tudi ne more biti osnova za ugotavljanje volje in potreb staršev in učencev po pouku v slovenščini. Napak bi bilo trditi, da so vsi od tistih okoli 2200 otrok, ki so v eni ali drugi obliki deležni slovenskega pouka, pripadniki slovenskega naroda.

Nasprotno bi lahko na podlagi nekaterih statističnih podatkov trdili, da se želja nemških staršev in učencev po znanju ali vsaj razumevanju slovenščine iz leta v leto širi. Še bolj bi pa bila napačna trditev, da je pouka slovenščine željno na Koroškem le 2200 učencev. Kolikor bi uredili sistem dvojezičnega šolstva, od predšolske vzgoje do različnih smeri srednjega in višjega šolstva, bi se število prijavljenih k dvojezičnemu pouku ali pouku slovenščine močno povečalo. Če bi napravili podrobno analizo vzrokov za kolebanje števila prijavljenih otrok med minimalnim in maksimalnim številom v zadnjih dveh desetletjih, bi lahko z gotovostjo trdili, da je prijava k dvojezičnemu pouku ali slovenščini odvisna tudi od kvalitete pouka in odnosa učitelja do slovenščine.

Tabela 4 Pregled števila učencev, ki so deležni dvojezičnega pouka ali pouka slovenščine

	š.l. 1983/84	š.l. 1984/85
Predšola	7	19
Ljudska šola	1063	1070
Glavna šola	339	333
ezna gimnazija za Slovence	491	472
Splošnoizobraževalne srednje in višje šole	76	104
Koleg za Slovence	14	8
Strokovna šola za ženske poklice	84	85
Poklicnoizobraževalne srednje in višje šole	115	144
Skupno	2189	2235

Miselno ozadje in nujne posledice jezikovno ločenih izobraževalnih sistemov za Koroško

Kaj pomeni predlog za reformo dvojezičnega izobraževanja, ki sta ga predložila FPÖ oziroma KHD? Čeprav sta predloga za reformo šolstva na narodnostno mešanem ozemlju več ali manj znana, ju bomo za lažje razumevanje posledic na kratko povzeli. Predlogoma je skupno, da terjata za otroke, ki se prijavijo k dvojezičnemu pouku in celo pouku slovenščine kot predmeta, od ostalih otrok ločeno izobraževanje. Razlika med njima pa je v tem, da FPÖ predlaga, da bi bila možna dvojezična vzgoja le na šolah na območju veljavnosti zakona o narodnostnih skupinah, vendar pod pogojem, da je na taki ločeni šoli vpisanih vsaj deset ali več učencev. Na ostalem ozemlju sedanjega dvojezičnega šolstva bi pa poučevali slovenščino le kot predmet, seveda če bi starši otroka k njemu posebej prijavili. Predlog KHD pa pravi, da naj bi bil dvojezični pouk le tam, kjer bi bilo deset ali več prijav. Sicer bi pa morali otroke posebej prevažati v okoliške ali oddaljene šole.

Kakšne so posledice teh predlogov? Ker številne šole na hribovskih območjih nimajo niti po deset učencev v skupini z dvojezičnim poukom niti

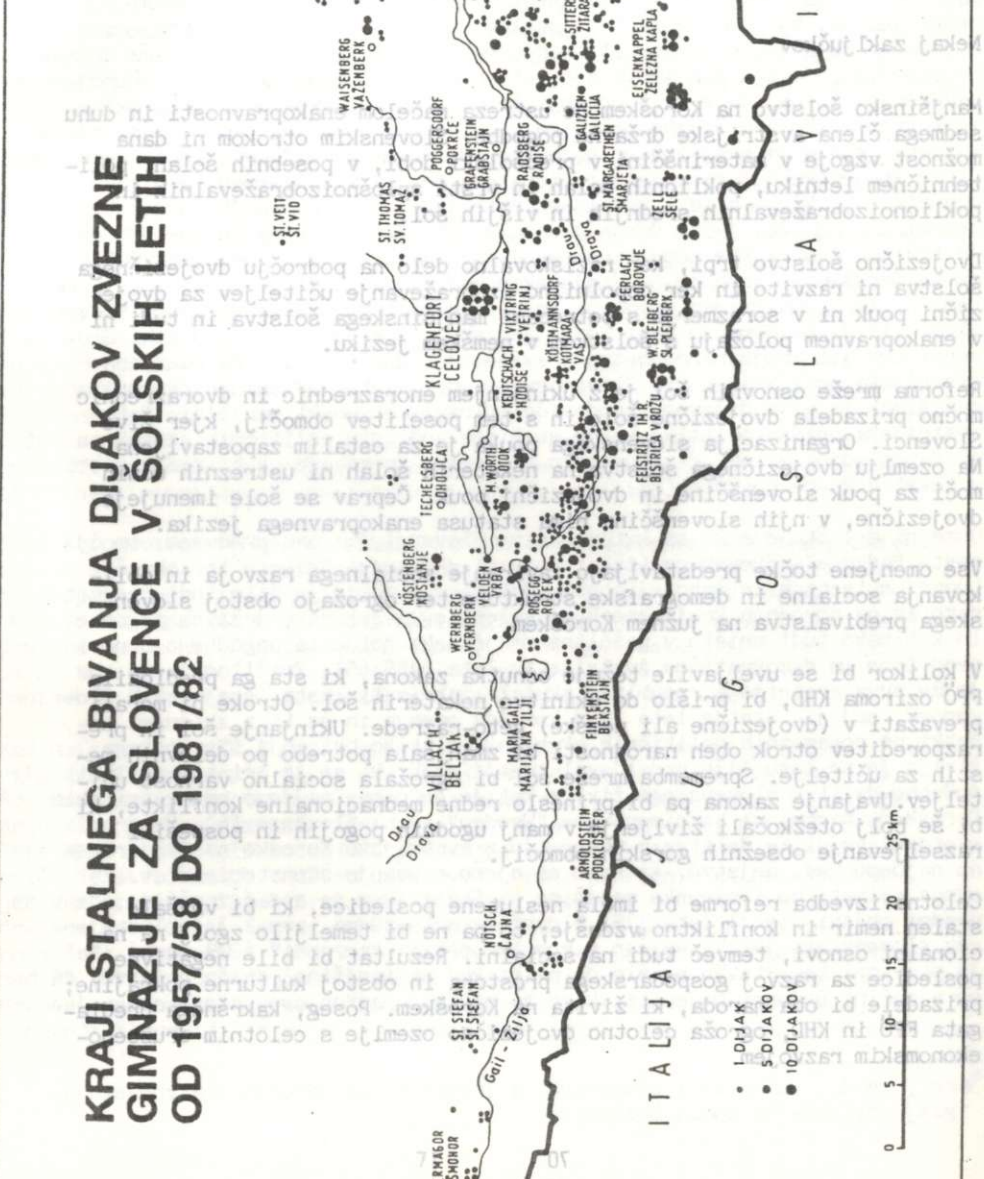
v skupini s samo nemškim jezikom, bi bil obstoj takih šol ogrožen. Poleg tega, da taka reforma pomeni apartheid, vodi k vsakoletnemu razpihovanju napetosti med starši, saj bi lahko minimalno nihanje števila otrok v šoli imelo za posledico ukinitve šole, ki bi bila vsaj začasna. Nadaljnja negativna posledica bi bilo prevažanje otrok v oddaljene kraje. Za družbo to pomeni večje materialne izdatke, za otroke pa izgubo časa, za starše in otroke pa še daljšo ločitev.

Spreminjanje mreže bi tudi povzročilo, da bi za šole, ki so na spodnji meji učencev, težko dobili učitelje. Vse skupaj, ukinjanje šol ter negotovost pri učnih močeh, bi pospešilo razseljevanje, praznjenje in razkroj kulturne pokrajine dragocenega podeželskega tipa, ki danes že predstavlja prostor oddiha za mestno prebivalstvo in turiste. Ker je južno-koroški prostor gorat in hribovit in v zadnjih desetletjih močno podvržen praznjenju in razkrajanju kulturne pokrajine, bi pomenila realizacija zahteve KHD in FPÖ nadaljevanje komaj do neke mere zaustavljenega razseljevanja avstrijskega mejnega prostora.

Predlagana reforma šolstva na narodnostno mešanem ozemlju pa meri tudi na zaviranje in izkoreninjenje slovenskega jezika in kulture na Koroškem, saj izobraževanje nima le funkcije pridobivanja poklicnega znanja, temveč tudi varovanja identitete in zagotavljanje socialnega in demografskega razvoja slovenske manjšine.

Predlagatelji se v svoji ozkosrčnosti in napadalnosti do slovenske narodnostne skupnosti skušajo skrivati za interesi nemško govorečega prebivalstva. Pri tem gredo tako daleč, da se poslužujejo načel, ki nevarno spominjajo na rasistično mržnjo do vsega, kar ni nemško. Ne zavedajo se pa, da pomeni izolacija slovenskega od nemškega tudi izolacijo nemškega od svojega slovenskega sodeželana. Ne zavedajo se tudi posledic, ki so povezane z gospodarjenjem s prostorom in kulturno pokrajino južnokoroškega prostora. Najmanj pa se zavedajo potreb po znanju jezika dveh sosednjih narodov in pravice do obstoja slovenske manjšine na Koroškem kot avtohtonega prebivalstva.

V polemikah o potrebi reforme izobraževanja na južnem Koroškem se pogosto pojavlja trditev, da so učitelji slovenske narodnosti na šolah neproporcionalno močno zastopani. O številu Slovencev ne moremo razpravljati. Kritika uradnih popisov, grajena na obširni dokumentaciji, kaže, da je število prebivalcev s slovenskim občevelnim jezikom znatno večje, kot ga izkazujejo uradne številke popisov prebivalstva. Odveč je navedeti, da je na južnem Koroškem več kot 4000 Slovencev, kolikor so jih ugotovili ob uspešno bojkotiranem popisu posebne vrste. Odveč je tudi komentirati rezultate zadnjega popisa, po katerem naj bi bilo prebivalcev s slovenskim pogovornim jezikom okoli 17000. Opozorimo le na dejstvo, da je na celotnem Koroškem zaposlenih v šolstvu okoli 8000 učnih moči, takih pa, ki so usposobljeni za pouk v slovenščini, je po publikaciji Kärthner Lehrerhandbuch 1982 na osnovnih šolah in glavnih šolah le 255. Na ozemlju dvojezičnega šolstva je med učitelji osnovnih šol takih, ki imajo kvalifikacijo za dvojezično poučevanje, 197 od skupno 444 ali 44,4%, na glavnih pa 58 od 542 ali 10,7%. Že ti podatki kažejo, da je učnega osebja, ki bi imel zakonsko osnovo za dvojezično poučevanje, manj, kot bi to bilo potrebno. Zlasti je nizko število v glavnih šolah. Ker pa ni mamo popisa učiteljev, ki uče slovenščino, po narodnosti, menimo, da je

[illegible]

- 1 DIJAK
- 5 DIJAKOV
- 10 DIJAKOV

trditev o prednosti Slovencev pri zaposlovanju vsaj zlonamerna. saj bi lahko dokumentirano trdili, da mnogi od učiteljev, ki imajo izpite, slovenščino le slabo obvladajo. Vsekakor pa je res, da se je število učiteljev, ki so slovenskega porekla, povečalo. Vendar pa moremo z zanesljivostjo trditi, da to le deloma nadoknadi zamujeno, saj se je slovenskemu in še posebej njegovemu narodno zavednemu delu prebivalstva, ki je v preteklosti predstavljalo najnižje sloje koroškega prebivalstva, uspelo le deloma prebiti v srednje sloje in tudi v vrste učiteljev, kar pa še daleč ne pomeni izravnave socialne strukture slovenskega z nemškim prebivalstvom, do tega pa ima slovensko prebivalstvo polno pravico, Avstrija pa je dolžna to omogočiti.

Nekaj zaključkov

Manjšinsko šolstvo na Koroškem ne ustreza načelom enakopravnosti in duhu sedmega člena avstrijske državne pogodbe. Slovenskim otrokom ni dana možnost vzgoje v materinščini v predšolski dobi, v posebnih šolah, politehničnem letniku, poklicnih šolah in vrsti splošnoizobraževalnih in poklicnoizobraževalnih srednjih in višjih šol.

Dvojezično šolstvo trpi, ker raziskovalno delo na področju dvojezičnega šolstva ni razvito in ker dopolnilno izobraževanje učiteljev za dvojezični pouk ni v sorazmerju s potrebami manjšinskega šolstva in tudi ni v enakopravnem položaju s šolstvom v nemškem jeziku.

Reforma mreže osnovnih šol je z ukinjanjem enorazrednic in dvorazrednic močno prizadela dvojezične šole in s tem poselitev območij, kjer živijo Slovenci. Organizacija slovenskega pouka je za ostalim zapostavljena. Na ozemlju dvojezičnega šolstva na nekaterih šolah ni ustreznih učnih moči za pouk slovenščine in dvojezični pouk. Čeprav se šole imenujejo dvojezične, v njih slovenščina nima statusa enakopravnega jezika.

Vse omenjene točke predstavljajo zaviranje socialnega razvoja in oblikovanja socialne in demografske strukture ter ogrožajo obstoj slovenskega prebivalstva na južnem Koroškem.

V kolikor bi se uveljavile težnje osnutka zakona, ki sta ga predložila FPÖ oziroma KHD, bi prišlo do ukinitve nekaterih šol. Otroke bi morali prevažati v (dvojezične ali nemške) geto-razrede. Ukinjanje šol in preazporeditev otrok obeh narodnosti bi zmanjšala potrebo po delovnih mestih za učitelje. Sprememba mreže šol bi ogrožala socialno varnost učiteljev. Uvajanje zakona pa bi prineslo redne mednarodne konflikte, ki bi še bolj otežkočali življenje v manj ugodnih pogojih in pospešili razseljevanje obsežnih gorskih območij.

Celotna izvedba reforme bi imela neslutene posledice, ki bi vnašale stalen nemir in konfliktno vzdušje; to pa ne bi temeljilo zgolj na nacionalni osnovi, temveč tudi na socialni. Rezultat bi bile negativne posledice za razvoj gospodarskega prostora in obstoj kulturne pokrajine; prizadele bi oba naroda, ki živita na Koroškem. Poseg, kakršnega predlaga FPÖ in KHD, ogroža celotno dvojezično ozemlje s celotnim družbeno-ekonomskim razvojem.

